

4. Посилкіна О. В. Дослідження сучасних трендів дистрибуції та управління запасами у фармації / О. В. Посилкіна, О. Ю. Горбунова, Ю. Є. Новицька // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. – 2012. – № 5. – С. 56–61.

5. Дорохов О. В. Сегментація на фармацевтичному ринку в умовах невизначеності / О. В. Дорохов, В. Г. Чернов, Л. П. Дорохова // Радіоелектронні і комп'ютерні системи. – 2009. – № 3. – С. 84–87.

6. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. – 2-е изд., испр. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 479 с.

7. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.

УДК 351.713:331.108

А. О. Мінченко, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

А. А. Пилипенко, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів

М. О. Борисевич, студент

Університету митної справи та фінансів

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ КУРСАНТА В УКРАЇНІ

Виявлено та досліджено основні проблеми законодавства щодо регулювання статусу курсанта в Україні, проаналізовано проблему відсутності в українському законодавстві поняття курсанта митної служби, внесено пропозиції з удосконалення законодавства щодо регулювання статусу курсанта в Україні.

Ключові слова: статус курсанта; спеціальне звання; мілітаризована державна служба; державна митна справа; курсант митного органу доходів і зборів.

The basic problems of legal regulation of cadet's status in Ukraine have been found out and studied in the presented scientific article. The problem of absence of the concept of 'a cadet of Customs' has been analyzed. The proposals for the legislative improvement of cadet's status have been made.

Key words: cadet's status; special rank; militarized public service; Customs service; cadet of Customs.

Постановка проблеми. Проблеми правового регулювання статусу курсанта як особи, що навчається у вищому навчальному закладі, актуальні, оскільки, по-перше, в Україні станом на 2014 р. навчається значна кількість курсантів у різних ВНЗ, які підпорядковані різним відомствам, отже, і їхній статус регулюється різними нормативно-правовими документами, по-друге, з прийняттям Митного кодексу України 13.03.2012 р. та створенням єдиного центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, митні органи доходів і зборів фактично було позбавлено можливості здійснювати власне кадрове забезпечення курсантами, що мають спеціалізовану підготовку у сфері державної митної справи.

© О. А. Мінченко, А. А. Пилипенко, М. О. Борисевич, 2015

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деяким аспектам питання правового статусу курсантів приділяли увагу такі науковці, як Л. І. Миськів, М. І. Ануфрієв, А. П. Терешин, С. В. Блатін, Є. Н. Трофімов, С. А. Коленбет та інші, однак їх напрацювання переважно стосувалися статусу курсанта військових вищих навчальних закладів і не мали комплексного критерію. Крім того, їх дослідження проводилися, спираючись на нормативно-правові акти, що нині вже втратили чинність і не враховували новітніх положень чинного законодавства.

Мета статті – виявити проблемні питання правового регулювання статусу курсанта в Україні та встановлення можливих шляхів їх вирішення. Досягнення поставленої мети обумовлюється виконанням таких завдань: аналіз законодавства з питань статусу курсанта в Україні, доведення доцільності та необхідності спеціальної та спеціалізованої підготовки митників, внесення пропозицій з удосконалення нормативно-правових актів, що регулюють статус курсанта, та щодо відновлення інституту курсантства в митних органах доходів і зборів.

Виклад основного матеріалу. Статус курсанта можуть мати особи, які проходять службу у Збройних силах України, органах Міністерства внутрішніх справ України, Державній службі з надзвичайних ситуацій тощо, причому їх статус визначається по-різному.

Так, згідно з ч. 2 ст. 61 Закону України “Про вищу освіту” [1] курсант визначається як особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу (вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання), військового інституту як підрозділу вищого навчального закладу і навчається з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем та якій присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу або таке звання вона мала під час вступу на навчання. Логічне продовження ця норма отримала в Положенні про вищі військові навчальні заклади Збройних сил України [2], згідно з яким статус “курсант” мають військовослужбовці, які навчаються у військовому вищому навчальному закладі й не мають звань офіцерів.

Згідно з Положенням про вищі навчальні заклади МВС [3] статус “курсант” надається особам рядового та молодшого начальницького складу органів внутрішніх справ (військовослужбовцям, що не мають звань офіцерського складу), які в установленому порядку зараховані до ВНЗ і навчаються за денною (очною) формою навчання з метою здобуття певних освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівнів за рахунок коштів державного бюджету. Також, згідно з Положенням про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу [4], курсантами вважаються громадяни, які в установленому порядку зараховані до навчальних закладів цивільного захисту за денною формою навчання з метою здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня і яким присвоєно спеціальні звання рядового і молодшого начальницького складу (крім спеціальних звань прапорщик служби цивільного захисту, старший прапорщик служби цивільного захисту) в порядку, визначеному цим Положенням, або які мають зазначені спеціальні звання.

Отже, військові та мілітаризовані органи виконавчої влади мають змогу формувати свій склад шляхом підготовки курсантів до служби у лавах Збройних сил України та до мілітаризованої державної служби на офіцерських посадах. Важливо підкреслити, що законодавчо поняття мілітаризованої державної служби не закріплено, воно існує лише в науково-правовому просторі. Увагу дослідженню поняття мілітаризованої державної служби приділяли такі науковці, як С. В. Ківалов, Д. Н. Бахрах, В. В. Коваленко, М. І. Іншин, котрі визначали поняття та ознаки мілітаризованої державної служби, серед яких: виконання особливих охоронних завдань; можливість і реальне застосування примусу; вступ на мілітаризовану державну службу обумовлюється спеціальними вимогами до віку, стану здоров'я,

фізичної підготовки, моральних якостей людей; будується на найбільш авторитарному різновиді відносин влади і підпорядкування, чіткій ієрархії начальницького і підлеглого особового складу, обов'язковості наказів вищих для нижчих, що забезпечується чітко визначеною системою посад і військових звань, уведенням форменого одягу та зовнішніх відзнак, функціонуванням спеціальних статутів про службу; службовці мілітаризованої державної служби наділяються специфічним правовим статусом [5, 6, 7, 8]. Таким вимогам повністю відповідають вищезгадані органи виконавчої влади, зокрема, відповідають їм і митні органи доходів і зборів. Мілітарність служби в митних органах доходів і зборів не можна заперечити, оскільки, виходячи із вищезазначених ознак мілітаризованої державної служби:

- одним із завдань митних органів доходів і зборів є охорона митної безпеки України;
- згідно з ч. 1 ст. 570 Митного кодексу України (далі – МК України) [9] на службу до органів доходів і зборів приймаються громадяни України, які досягли 18-річного віку і здатні за своїми діловими та моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я виконувати завдання, покладені на ці органи;
- ст. 581–584 МК України закріплюють право осіб на застосування заходів примусу та окреслюють коло осіб, які мають право носіння та застосування зброї;
- митні органи доходів і зборів як складові Державної фіскальної служби мають власну систему спеціальних звань, яка закріплена у ст. 573 МК України.

Однак водночас український законодавець не визначає митні органи доходів і зборів правоохоронними, про що можна судити з назви ст. 558 МК України “Взаємодія органів доходів і зборів з правоохоронними органами”, оскільки за визнання митних органів доходів і зборів правоохоронними вона мала б у своїй назві формулювання “з іншими правоохоронними органами”, отже, слід виходити саме з розуміння митних органів доходів і зборів як мілітарних.

У таких умовах митні органи доходів і зборів залишаються єдиними мілітаризованими органами держави, що не мають власної “курсантської бази”, яка б забезпечувала орган достатньою кількістю осіб, котрі пройшли спеціальну та спеціалізовану підготовку в галузі державної митної справи. В умовах політичних подій 2013–2015 рр., адміністративної реформи та глибокої реформи державної служби, анонсованої на 2016 р., та в умовах виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС забезпечення митних органів доходів і зборів достатньою кількістю молодих кваліфікованих спеціалістів стало питанням національної безпеки.

Отже, відкрите питання про необхідність “курсанта у сфері державної митної справи”. У сучасному митному законодавстві такого поняття немає, але у ст. 420 Митного кодексу 2002 р. [10] правовий статус курсанта митної служби був закріплений та досить чітко окреслений.

У чинній редакції МК України поняття “курсант” згадується у ст. 577, однак воно визначається виключно як звання, до того ж зазначений у вищеназваній статті спеціалізований вищий навчальний заклад органів доходів і зборів не здійснює підготовку фахівців у галузі державної митної справи.

Важливо підкреслити, що поняття “курсант” митної служби було визначено як спеціальне звання і водночас як особа з чітко визначеним статусом, колом прав та обов'язків, близьким за своєю природою до посади, у чому проявлялась унікальність його статусу, оскільки в усіх нормативно-правових актах, в яких подається перелік військових або спеціальних звань, звання “курсант” немає, а в нормативно-правових актах, що регулюють статус курсантів різних відомств, поняття “курсант” мислиться саме як посада. Визначення у ст. 577 МК України виключно звань “курсант” і “старший курсант”, не визначаючи їх як посади, призводить до умовності та формальності статусу осіб, яким присвоюється таке звання.

Отже, слід зазначити, що таку “курсантську базу” не треба створювати “з нуля”, оскільки, по-перше, новостворений потужний Університет митної справи та фінансів у м. Дніпропетровську є прямим правонаступником Академії митної служби України, яка впродовж свого існування у 1996–2014 рр. була єдиним в Україні спеціалізованим вищим навчальним закладом з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців Державної митної служби України та передала Університету митної справи та фінансів 16-річний досвід навчання курсантів митної служби; по-друге, всі студенти Університету митної справи та фінансів, яким було присвоєно звання курсанта за навчання в Академії митної служби України, включаючи тих, кому було присвоєно звання курсанта 1 вересня 2012 р. наказом ректора Академії митної служби України, мають його, оскільки юридично такого звання вони можуть бути позбавлені лише за обвинувальним вироком суду. Цікаво зазначити, що така юридична колізія викликала парадоксальну ситуацію, за якої всі особи, котрим було присвоєно наказами ректорів Академії митної служби України звання курсантів до 2012 р. включно, враховуючи осіб, що закінчили навчання, та які з певних причин не вступили на державну службу до лав Державної митної служби України, Міністерства доходів і зборів чи Державної фіскальної служби і котрим не було присвоєно спеціальне звання, носитимуть це звання довічно.

Важливо підкреслити, що Університет митної справи та фінансів має не лише історичне підґрунтя, а й потужний матеріально-технічний та науково-педагогічний потенціал для підготовки фахівців у сфері державної митної справи та суттєві юридичні підстави для присвоєння своїм студентам статусу курсанта. Згідно з ч. 2 ст. 61 Закону України “Про вищу освіту” статус курсанта може надаватися окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових вищих навчальних закладах, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Під такими невійськовими ВНЗ, виходячи з контексту ст. 61 Закону, треба розуміти вищі навчальні заклади зі специфічними умовами навчання. Кабінет Міністрів ще не розробив акт, що регламентував би порядок надання статусу особам, які навчаються у таких закладах, до того ж відкритим залишається питання критеріїв зарахування певного невійськового ВНЗ до категорії вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання.

Однак можна з упевненістю стверджувати, що Університет митної справи та фінансів належить до категорії вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання, оскільки, по-перше, студенти отримують специфічні знання у сфері державної митної справи у процесі вивчення спеціальних дисциплін, таких як “Інформаційні митні технології”, “Митна статистика” тощо, впродовж засвоєння яких студенти отримують навички роботи на спеціалізованому відомчому та профільному програмному забезпеченні (комп’ютерні програми “Інспектор-2006”, “DBridge”, “MDOffice” тощо); по-друге, студенти проходять навчальну та виробничу практику в митних органах доходів і зборів; по-третє, навчальною програмою ВНЗ передбачена дисципліна “Спеціальна підготовка”, яка складається з модулів “Стройова підготовка”, “Рукопашна підготовка” та “Вогнева підготовка”, що прямо вказує на підготовку студентів до проходження саме мілітарної державної служби. Причому згідно з чинною ч. 2 ст. 6 Указу Президента України “Про Державну митну службу України” [11] Академія митної служби України визначається як головна навчально-методична установа в національній системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців митної справи.

Однак лише надання статусу курсанта особам, що навчаються в Університеті митної справи та фінансів за спеціальностями, згідно з якими передбачено вивчення дисциплін, що містять “митну складову”, не є достатнім заходом для належного кадрового забезпечення

митних органів доходів і зборів. Достатнім кроком буде надання статусу спеціалізованого навчального закладу органів доходів і зборів у галузі державної митної справи Університету митної справи та фінансів і відмежування його від спеціалізованого навчального закладу органів доходів і зборів у сфері державної податкової справи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Для вдосконалення законодавства щодо статусу курсантів і належного забезпечення кваліфікованими спеціалістами митних органів доходів і зборів пропонуємо:

1. Надати особам, що навчаються в Університеті митної справи та фінансів за спеціальностями, які містять “митну складову”, статус курсанта.

2. Надати Університету митної справи та фінансів статус спеціалізованого навчального закладу органів доходів і зборів у сфері державної митної справи.

3. Присвоїти особам зі статусом курсанта, що навчаються в Університеті митної справи та фінансів, звання, передбачені ч. 1 ст. 577 МК України.

4. Внести зміни та доповнення до МК України, а саме: ч. 2 ст. 575 Митного кодексу України викласти в такій редакції.

2) Підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації працівників органів доходів і зборів здійснюються у спеціалізованому навчальному закладі органів доходів і зборів у сфері державної податкової справи, спеціалізованому навчальному закладі органів доходів і зборів у сфері державної митної справи та у спеціалізованому органі з питань спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

Доповнити МК України ст. 575-1 такого змісту.

Стаття 575-1. Спеціалізований навчальний заклад органів доходів і зборів у сфері державної податкової справи.

Спеціалізований навчальний заклад органів доходів і зборів у сфері державної податкової справи належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику та здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників органів доходів і зборів у сфері державної податкової справи України відповідно до цього Кодексу, Податкового кодексу України та інших законів України.

Доповнити МК України ст. 575-2 такого змісту.

Стаття 575-2. Спеціалізований навчальний заклад органів доходів і зборів у сфері державної митної справи.

Спеціалізований навчальний заклад органів доходів і зборів у сфері державної митної справи належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику і здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників органів доходів і зборів у сфері державної митної справи України відповідно до цього Кодексу та інших законів України.

Ст. 577 МК України викласти в такій редакції.

Стаття 577. Особливості правового статусу осіб, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах органів доходів і зборів.

1. Особам, які навчаються у спеціалізованому навчальному закладі органів доходів і зборів за денною формою, на період навчання керівником зазначеного навчального закладу присвоюються звання “курсант”, “старший курсант”.

1-1. Курсантам спеціалізованого навчального закладу органів доходів і зборів, які проходять підготовку, перепідготовку та підвищують кваліфікацію для подальшої роботи в центральному органі виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну

податкову і митну політику, може надаватися додаткове соціально-матеріальне забезпечення за рахунок коштів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику.

2. Особам, які навчаються у спеціалізованому навчальному закладі органів доходів і зборів за денною формою, надається право носіння форменого одягу, встановленого для працівників органів доходів і зборів, з відповідними знаками розрізнення.

3. Особам, які навчаються у спеціалізованому навчальному закладі органів доходів і зборів за денною формою, на весь період навчання відповідно до закону надається відстрочка у призові до Збройних сил України.

4. Випускники спеціалізованого навчального закладу органів доходів і зборів працевлаштовуються у порядку, встановленому законодавством України.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.

2. Митний кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38. – Ст. 288.

3. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.

4. Про Державну митну службу України : Указ Президента України від 29.11.1996 № 1145/96 // Урядовий кур'єр. – 1996. – № 228.

5. Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 № 593 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 67. – Ст. 2436.

6. Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади Збройних сил України : наказ Міністерства оборони України від 21.06.2004 № 221 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 27. – Ст. 1828.

7. Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 14.02.2008 № 62 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 21. – Ст. 615.

8. Бахрах Д. Н. Административное право / Бахрах Д. Н., Россинский Б. В., Старилов Ю. Н. – 3-е изд., пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2008. – 816 с.

9. Иншин Н. И. Виды государственной службы / Н. И. Иншин // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки. – 2010. – Т. 23 (62). – № 1. – С. 131–137.

10. Ківалов С. В. Організація державної служби в Україні : [навчально-методичний посібник] / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – Одеса : Юридична література, 2002. – 328 с.

11. Курс адміністративного права України : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка. – НАВС, 2012. – 808 с.